

OPINIE SEPARATĂ,
expusă în temeiul articolului 27 alin. (5) din Legea cu privire la Curtea
Constituțională nr. 317 din 13 decembrie 1994 și al articolului 67 din
Codul jurisdicției constituționale nr. 502 din 16 iunie 1995

1. Autorii sesizării nr. 94a/2023 i-au solicitat Curții Constituționale să verifice constituționalitatea Legii nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale, afirmând că legea contestată revizuieste, în realitate, Constituția. Potrivit autorilor sesizării, pentru a fi constituțională, orice revizuire a Constituției, indiferent de motivele invocate și de procedeul utilizat, trebuie să respecte procedura prevăzută de Titlul al VI-lea din Constituție.

2. Prin Hotărârea nr. 8 din 11 martie 2024 a fost declarată inadmisibilă sesizarea în partea referitoare la controlul constituționalității articolelor I, III, IV, V și VI din Legea nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale.

3. Cu titlu preliminar, remarc faptul că Legea nr. 52 din 16 martie 2023 **este o lege organică**. Potrivit articolului I din Legea contestată, **în textul actelor normative adoptate de Parlament** cuvintele „limba moldovenească”, la orice formă gramaticală, **se substituie** cu cuvintele „limba română” la forma gramaticală corespunzătoare, iar cuvintele „limba de stat”, „limba oficială” și „limba maternă”, la orice formă gramaticală, în cazul în care se are în vedere limba de stat a Republicii Moldova, **se substituie** cu cuvintele „limba română” la forma gramaticală corespunzătoare.

4. Reieșind din faptul că **Constituția Republicii Moldova a fost adoptată de Parlament**, aplicarea articolului I din Legea nr. 52 din 16 martie 2023 a dus la **modificarea a cinci alineate din patru articole ale Legii Fundamentale**.

5. Astfel, **au fost modificate prin substituirea (reformularea) unui text cu alt text articolele 13 alin. (1) (limba de stat, funcționarea celorlalte limbi), 35 alin. (3) (dreptul la învățătură), 78 alin. (2) (alegerea Președintelui Republicii Moldova), 118 alin. (1) și (2) (limba de procedură și dreptul la interpret) din Constituție**.

6. În jurisprudența sa constantă Curtea Constituțională a statuat că **revizuirea Constituției constă în modificarea acesteia prin reformularea**, abrogarea anumitor norme sau prin adăugarea unui text nou (HCC nr. 57 din 3 noiembrie 1999, § 3; ACC nr. 1 din 22 septembrie 2014, § 22; ACC nr. 1 din 24 iulie 2015, § 11; ACC nr. 2 din 16 martie 2016, § 13; ACC nr. 4 din 18 aprilie 2016, § 12).

7. În acest context, potrivit prevederilor articolului 72 alin. (2) din Constituție, **revizuirea Constituției se face prin adoptarea unei legi constituționale**.

8. Procedura de revizuire a Constituției este **reglementată în mod clar și detaliat în Titlul VI „Revizuirea Constituției” (articolele 141-143) din Legea Fundamentală**, fiind o garanție a protecției supremației Constituției. Astfel, sunt stabiliți subiecții care pot iniția revizuirea Constituției (articolul 141 alin. (1)); necesitatea obligatorie a avizului Curții

Constituționale, adoptat cu votul a cel puțin 4 judecători (articolul 141 alin. (2)); limitele materiale ale revizuirii Constituției (articolul 142 alin. (1), (2)); interzicerea revizuirii Constituției pe durata stării de urgență, de asediu și de război (articolul 142 alin. (3)); adoptarea legii cu privire la modificarea Constituției după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei (articolul 143 alin. (1)); adoptarea legii constituționale cu votul a două treimi din deputați (articolul 143 alin. (1)).

9. În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a stabilit explicit că **Constituția Republicii Moldova poate fi revizuită numai în condițiile respectării procedurii prevăzute de dispozițiile articolelor 141, 142 și 143 din Constituție** (a se vedea HCC nr. 57 din 3 noiembrie 1999, punctul 1 din dispozitiv; ACC nr. 1 din 22 septembrie 2014, §§ 23, 24; ACC nr. 1 din 24 iulie 2015, §§ 12, 14; ACC nr. 1 din 29 februarie 2016, § 10; ACC nr. 2 din 16 martie 2016, § 14; ACC nr. 4 din 18 aprilie 2016, § 13).

10. În acest context, rețin faptul că **Constituția Republicii Moldova nu operează cu termenul „modificări tehnice în textul constituțional”** (a se vedea HCC nr. 8 din 11 martie 2024, § 27). **Pentru oricare modificare a Constituției este aplicabilă o singură procedură** – cea prescrisă de articolele 141, 142 și 143 din Legea Supremă.

11. Acest fapt a fost **reconfirmat de Curtea Constituțională în Avizul nr. 3 din 31 octombrie 2017**. La originea cauzei examinate de Curte s-a aflat o sesizare (nr. 134c/2017) depusă de către un grup de 34 de deputați în Parlamentul Republicii Moldova, în temeiul prevederilor articolelor 135 alin. (1) lit. c) (*atribuția Curții Constituționale de a se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției*) și 141 alin. (1) lit. b) (*inițierea revizuirii Constituției*) din Constituție, prin care s-a solicitat **avizarea proiectului de lege pentru modificarea articolului 13 din Constituție** (§§ 1-2 din Aviz).

12. În pofida utilizării sintagmelor „inițiativă tehnică de modificare a Legii Supreme” (§ 19 din Aviz) și „amendamente de ordin tehnic” (§ 21 din Aviz), Curtea Constituțională a observat că **sesizarea examinată viza revizuirea Constituției prin modificarea articolului 13** (§§ 4, 15 din Aviz).

13. Curtea a concluzionat că **inițiativa de modificare a Constituției** a fost prezentată de subiectul autorizat și **este conformă prevederilor articolului 141 alin. (1) lit. b) din Constituție; proiectul de lege pentru modificarea Constituției**, fiind elaborat în vederea executării Hotărârii Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013, **nu încalcă limitele revizuirii impuse de dispozițiile articolului 142 alin. (2) din Constituție și urmează a fi prezentat Parlamentului pentru adoptare** (a se vedea ACC nr. 3 din 31 octombrie 2017, § 20, punctele 1 și 2 din dispozitiv). Astfel, este evident faptul că, în acest sens, potrivit **articolului 143 alin. (1) din Constituție**, Parlamentul urma să adopte o lege constituțională, dar nu una organică sau ordinară. *Ad absurdum*, dacă Curtea Constituțională ar fi avut în vedere posibilitatea de a opera modificări în articolul 13 din Constituție prin adoptarea unei legi organice sau ordinare, sesizarea menționată (nr. 134c/2017) nici nu ar fi fost acceptată spre examinare, deoarece Curtea, potrivit articolelor 135 alin. (1) lit. c) și 141 alin. (2) din

Constituție, avizează doar proiecte de legi constituționale. *Per a contrario*, adoptarea de către Parlament a unei legi organice sau ordinare nu necesită avizul prealabil al Curții Constituționale.

14. Prin urmare, din jurisprudența Curții Constituționale, este cert faptul că, indiferent dacă este vorba de o inițiativă „tehnică” de modificare a Constituției, elaborată în vederea executării unei hotărâri a Curții, sau dacă este vorba de o inițiativă „ordinară” de modificare a Legii Fundamentale, **orice intervenție directă în textul Constituției poate avea loc doar cu respectarea strictă a prevederilor articolelor 141, 142 și 143 din Constituție.**

15. Curtea Constituțională a reținut că modificarea unor dispoziții ale Constituției, eludând prevederile articolelor 141, 142 și 143 din Constituție, ar constitui de fapt **o revizuire implicită** a Legii Supreme, **indiferent de motivele invocate și de procedeu utilizat**, ceea ce **ar fi o încălcare a Constituției** (a se vedea HCC nr. 57 din 3 noiembrie 1999, § 3).

16. **Concluzie.** „Operarea modificărilor tehnice” în textul articolelor 13 alin. (1), 35 alin. (3), 78 alin. (2), 118 alin. (1) și (2) din Constituție prin intermediul unei legi organice **reprezintă o eludare a procedurii constituționale de revizuire a Legii Fundamentale și este contrară articolelor 141, 142 și 143 din Constituție.**

Judecător al Curții Constituționale

Serghei ȚURCAN

11 martie 2024